

Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník MAREC 2005

2

Je to už viac ako tri roky čo *Heinz Josef Algermissen*, arcibiskup fuldský vyslovil — v interview uverejnenom v DIE WELT 10.8.2001 pod hlavičkou "Wir werden eine kleinere Kirche werden" (Staneme sa menšou cirkvou) — tieto úprimné slová: "Z môjho obmedzeného pohľadu vidím našu cirkev, ale tiež evanjelickú cirkev, v mocnom protivetre. Tí čo sa hlásia ku kresťanstvu, ľudia s kresťanskými hodnotovými merítkami (*Wertmaßstäben*) patria k menšine. Málokedy pozorujem u ľudí schopnosť žiť v diaspore, vedieť sa priznať ku kresťanstvu a nie s trasúcimi sa kolenami stáť zoči-voči cynizmu alebo irónii. Samozrejme, v tomto kontexte sú početné nové duchovné hnutia v našej cirkvi veľkou zásobárňou. Budeme sa musieť rozlúčiť s veľkými počtami, so všadeprítomnosťou v národe (*das Flächendeckende*). To bude už raz a navždy preč Staneme sa menšou cirkvou Vidím sprimitívnenie materializmu, nie jeho krízu. S filozofickými materialistami sa predsa ešte dalo diskutovať. Primitívny materializmus však má inú kvalitu."

Naučiť sa žiť v diaspore

Napriek tomu má človek dojem, že málokto tu myslí tak ako Algermissen, že mnoho v cirkvi funguje iba zo zotrvačnosti, neprispôsobené novej situácii v post-kresťanskom Nemecku, v post-kresťanskej Európe. Aj to, či "početné nové duchovné hnutia", ktoré fungujú najčastejšie mimo cirkvi, sú naozaj tou zásobárňou (pre tradičné cirkvi), ukáže iba budúcnosť. Je tiež, podľa môjho názoru, naivné ak sa niektorí zodpovední kresťania v západnej Európe viacmenej nečinne spoliehajú na náboženské oživenie, ktoré má prísť z východnej Európy, od nových členov EU. Áno, je tam potenciál, ale iba potenciál, ktorý ostane nevyužitý ak sa niečo nepodnikne aj zo strany "starých" Európanov, hociako málo je už naozajstných kresťanov medzi nami. Lebo ak sa ponechá vývoj aby si sám našiel kam chce smerovať, bude o generáciu, najviac o dve, cirkevná situácia napr. na Slovensku podobná tej aká je dnes v Nemecku, (mínus materiálne vybavenie) a ľudia túžiaci po duchovných zážitkoch budú končiť v osídľach rôznych, spontánnych či manipulovaných, spoločenstiev či sekt stojacich mimo tradičné cirkvi.

Iniciatíva, hociako ohľaduplná, by však mala vychádzať odtiaľto, lebo na východe, konkrétne na Slovensku, po vyše štyridsaťročnej izolácii od ostatného sveta, a po neprijemnom precitnutí keď sa zoznámili s náboženskou situáciou na západe, sú mnohí kresťania, áno aj cirkevní predstavitelia, v pokušení uzavierať sa kultúrne do seba, unikať do minulosti. To je po intelektuálnej — netrúfam si posudzovať pastoračnú — stránke pštosia reakcia, ktorá je psychologicky vysvetliteľná, ale ospravedlniteľná iba do určitej miery. Toto ma napadlo keď som si nedávno vypočul kázeň jedného takého biskupa: bola veľmi prílehavá — pre štyridsiate roky minulého storočia! Pravda, jeho omlúva vek, ale aj tak, myslím pokušenie nostalgického úniku do priaznivejších situácií, ktoré v Európe už bohužiaľ patria minulosti, tu je.

K takejto nostalgii patrí napríklad keď biskup, jedno či zo západu či východu, "závidí" postavenie a pastoračnú prácu kolegom na africkom kontinente, kde kresťanstvo je v rozkvetu a kostoly preplnené. Keď niečo také, hociako dobromyseľne vyslovené, počujem tak mi to pripomenie dospelého, životom skúseného a ostrieľaného, ktorému je smutno, že už nemôže robiť to, čo robieval za mlada. Zabúda pritom, že jeho skúsenosti dané vekom ho zaväzujú, pred Bohom i ľuďmi, aby vydával zo seba to, čo mladý ešte nevie, aby vydal "svedectvo zo svojho hospodárenia (so životnými skúsenosťami)". V tomto zmysle by mali byť "starí" Europania vlastne hrdí na toto označenie, ktoré pôvodne vyšlo z politických škriepok: sme, vrátane našich kňazov a biskupov kultúrne a intelektuálne starší. Božím darom nám je skúsenosť, schopnosť logicky myslieť a nie rojiť, zatiaľčo Božím darom tým kultúrne mladším

Krížiacke výpravy?

V nedávnej dobe vyšli v Nemecku dve knihy, ktoré obe majú v titule slovo *Kreuzzüge* (krížiacke výpravy či ťaženia): "Die neuen Kreuzzüge" (Piper 10/2004), autor *Gilles Kepels*, a "Amerikas Kreuzzüge" (Bertelsmann 2/2005), autor *Claus Kleber*. Prvá sa týka džihadu, politického islamu kde sa autor snaží o pohľad z pozície arabských zemí a islamu bez toho aby vychádzal z a priori viny Západu. Jeho téma sa iba okrajovo dotýka situácie v "kresťanských" zemiach.

Niečo iné je téma druhej knihy o 'krížiackych výpravách' Ameriky, keďže nielen Bin Laden hovorí o (amerických) krížiakoch, ale aj sám Prezident Bush použil hneď po 11.9.2001 výraz *crusades* až ho od toho poradcovia odradili. Azda treba pripomenúť, že v angličtine sa slovo *crusades* používa oveľa častejšie ako v slovenčine výraz 'krížiacke výpravy', najčastejšie v prenesenom slova zmysle, nie iba keď ide o stredoveké kresťanské ťaženia na 'oslobodenie Svätej zeme'.

To bol zrejme aj dôvod Bushovho *faux pas* lebo si neuvedomil, že moslimi, a obzvlášť islamisti, budú toto slovo rozumieť jednoznačne iba v jeho historickom slova zmysle, ktorý má pre každého moslima silne negatívne konotácie. Ale aj súčasnému kresťanovi, hociako sa dŕva na historickú hodnotu krížiackych výprav, pripomína tento výraz triumfalizmus, ktorý má kresťanstvo našťastie už za sebou.

Ide však naozaj vždy iba o prerieknutie, keď sa v kontexte boja proti teroristom použije tento pre kresťanov nelichotivý termín? Dnes sa síce v zemi, ktorá je "svätá" nielen pre kresťanov ale aj pre židov a moslimov, zasa vedú boje s náboženskými motiváciami, tieto však už s kresťanstvom nemajú nič spoločné. Prezident Bush slovo *crusade* už viac nepoužil, ale na internete som pre heslo *Bush, crusade* našiel

599 tisíc odkazov (291 tisíc iba pre rok 2005; 16 tisíc pre *Bush*, *Kreuzzüge*). Neide tu naozaj o snahy prišit' niečo za krk kresťanom, keďže to boli práve pápeži, ktorí v stredoveku tieto výpravy organizovali? Akékoľvek boli napríklad dôvody pre ktoré *Bush* išiel do vojny s Irakom, nemal do toho miešať — on a komentátori ktorí naďalej tento výraz používajú — kresťanstvo a výrazy, ktoré pripomínajú jeho smutnú kapitolu. Ján Pavol II mal okrem humánnych dôvodov iste aj tento na mysli, keď Cirkev tak vehementne dištancoval od tejto novej doby "krížiackej výpravy".

Pápež – symbol jednoty katolíkov

Sydneyský arcibiskup, *George Cardinal Pell* varoval, že odchod pápeža na odpočinok by mohol ohroziť "drahocenný poklad" jednoty. Povedal, že pápeža nemožno prirovnať k hlavnému manažerovi multinacionálnej korporácie lebo on je žijúcim osobným symbolom jednoty katolíckej cirkve. "Pápež 'na dôchodku' by sa mohol stať ťažiskom rozporov, možno tým, že by mal neprímeraný vplyv na voľbu svojho nástupcu; možno ako ohnisko rebélií keby skupina katolíkov bola nespokojná s rozhodnutiami nového pápeža." Dodal však, že situácia by bola celkom iná ak by pápež stratil vedomie, alebo schopnosť samostatne rozhodovať.

The Tablet, 26.2.2005

Spojené štáty — podporované vatikánskym pozorovateľom, Egyptom a Qatarom, ale ináč izolované — požadujú dodatok k stanovisku OSN k pekingskej *Deklarácii o práve žien* z roku 1995 v ktorom by explicitne stálo, že pekingské dokumenty "sa nevzťahujú na právo na umelé prerušenie tehotenstva".

JPII o odluke cirkvi a štátu

V liste pripomínajúcom storočnicu odluky Cirkve a štátu vo Francúzsku pápež mimo iné povedal, že táto udalosť z roku 1905 bola pre cirkev tej doby traumatická a bolestivá. Francúzska cirkev, "lásypľne nazývaná najstaršou dcérou Cirkvi" stratila v prvej polovici dvadsiateho storočia veľa zo svojej

kresťanom v Afrike a inde je elán a ohybnosť, ktoré prislúšia každému mladému. Obrazne povedané, africkému kňazovi skôr prejde ak sa naivne domnieva, že kresťanský svetonázor sa prieči vedeckému (o ktorom väčšina jeho veriacich ani tak nemá veľa poňatia), nie však európskemu.

Potenciálny prínos východnej Európy, konkrétne Slovenska, pre kresťanské oživenie Európy teda nemyslím že možno vidieť v cirkevných predstaviteľoch generácie, ktorá si svoje vytrpela za totality a je dnes v pochopiteľnom pokušení utiahnuť sa do minulosti. Nemožno ho bohužiaľ vidieť ani v masách veriacich: áno je tam stále ešte viac úprimných kresťanov ako tu, ale ich počet klesá temer rovnako ako stúpa počet agresívnych proti-kresťanov a ateistov, súdiac z toho čo odtiaľto možno čítať na internete.

Nazdávam sa, že nádej možno vidieť jedine v mladej, počtom nevelkej, generácii vzdelaných a oddaných kresťanov, azda predovšetkým kňazov, ktorí poznajú aj východnú Európu, konkrétne Slovensko, aj post-kresťanský západ (vrátane znalosti angličtiny, prípadne i nemčiny či iného jazyka). V mladej kresťanskej inteligencii, ktorá už necíti potrebu schovávať sa do minulosti ako ich starší súkmeňovci doma. A ktorá je dosť silná — vierou i rozumom — aby odolala pokušeniam vulgarizujúceho prostredia, vrátane pokušenia svetonázorového zľahostajnenia, ako im podľahol mnohý ich rovesník tu na západe. Lebo možno práve im, mladým kňazom z bývalej komunistckej Európy — povedľa kňazov, "misionárov" z tradične nekresťanských zemí Ázie a Afriky, účinkujúcich v západnej Európe ale napríklad aj v Austrálii — bola daná úloha pripomínať Európe nielen jej kresťanské korene, ku ktorým sa hanbí formálne priznať, ale predovšetkým jej kresťanskú alternatívu pre budúcnosť.

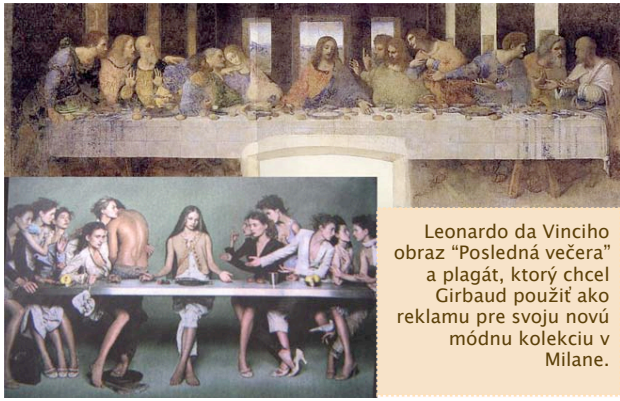
Čuang Tzu, čínsky mysliteľ z tretieho storočia pred Kristom v spisku "Pôst srdca" napísal (v mojom veľmi voľnom preklade z anglického prekladu Thomasa Mertona):

"Čo je to pôst srdca?" opýtal sa Yen Hui. "Cieľom tohoto pôstu je vnútorná jednota" odpovedal Konfucius. "To znamená počúvať, ale nie uchom, ani rozumom, počúvať duchom, celým svojím bytím. To však vyžaduje vyprázdnenie všetkých zmyslov a žiadostivostí. Ak to dokážeš, budeš môcť ísť medzi nich, do ich sveta bez toho aby si ich podráždil. Nebudeš v konflikte s ich ideálnymi predstavami o sebe. Ak budú počúvať, zaspievajú im pieseň. Ak nebudú, ostaň mlčať. Nesnaž sa vyvaliť im dvere. Neskúšaj na nich nové medicíny. Len buď medzi nimi, lebo nemôžeš robiť nič iné, iba byť jedným z nich. Potom môžeš mať úspech! ... Pozri na toto okno: nie je to nič iba otvor vo stene, ale skrze tento otvor je izba plná svetla. Tak keď sú zmysly vyprázdnené, srdce je plné svetla. Tým že je plné svetla stane sa vplyvom ktorý ostatných tajuplne premení."

Toto je možno dobrá rada aj pre európskych kresťanov a ich kňazov, ktorí sa musia učiť žiť v diaspore.

Polemizovať' áno, kritizovať' áno, urážať' nie

Je pochopiteľné, že je v Nemecku, vlastne v celej Európe, dnes trestné urážať cesty a posmievať sa z toho, čo je sväté židom. A bolo by normálne ak by iba u zákonnej trestnosti ostalo to ak niekto podobne zachádza s islamom. Tak tomu (v Európe a inde) ale nie je, ako to prípad s holandským režisérom-posmeškárom *Van Goghom* ukazuje. Kritizoval, iste oprávnene, postavenie ženy v moslimských krajinách a niektorých moslimských rodinách. Neodpustil si ale aby si pritom nerobil posmešky z ich náboženstva (zneuctil korán, moslimov označil za "Ziegenficker=goat-fucker", atď.). Podobne zneuctil veci sväté židom a kresťanom. Všetci vieme, akej odplaty sa *Van Goghovi* dostalo od fanatického moslimského atentátnika. Za urážky židom ho holandský spisovateľ, žid, *Leon de Winter* obžaloval pred súdom; po atentáte však napísal úvahu, v ktorej samozrejme vraždu odsúdill, ale ukončil konštatovaním "Van Gogh zaplatil cenu za provokáciu, nad ktorou — ak by bola namierená proti kresťanstvu namiesto islamu — by sotva niekto mrkol okom." (<http://www.opinionjournal.com/>)

Leonardo da Vinciho obraz "Posledná večera" a plagát, ktorý chcel Girbaud použiť ako reklamu pre svoju novú módnú kolekciu v Milane.

ál "Der Heiland auf dem Eiland" [Spasiteľ na ostrove] na RTL od 23. februára si robí vulgárny posmech z kňazského povolania. Viac materiálu na zamyslenie však poskytuje prípad z Milana, presnejšie ako ho média interpretujú:

"Je to rúhanie, keď náboženstvo sa stane ženskou záležitosťou? Alebo keď slúži móde?" Týmto slovami začína *Süddeutsche Zeitung* (SZ) z 12.2.05 svoju správu o tom, že mesto Milano po dlhších škriepkach zakázalo vyvesovať plagát, profanujúci *Leonardo da Vinciho* známy obraz "Posledná večera", ktorým francúzska módna firma *Girbaud* chcela uviesť svoju novú jarnú kolekciu, s odôvodnením, že "sa dotýka základov kresťanskej viery". Inšpirácia pre plagát vraj pochádza z *Dan Bronsovo* bestsellera v ktorom tvrdí, že da Vinci chcel vlastne zobraziť svadbu Ježiša s Máriou Magdalenou, lebo sv. Ján má na obraze ženské rysy a podobné nezmysly. SZ cituje jedného profesora z tamojšej Katolíckej univerzity, ktorý plagát považuje za nevkusný, nie za paródiu ale za nedôstojnú urážku Sviatosti, ktorá leží v jadre katolíckej viery. Reportér sa však skôr prikláňa na stranu istého Oliviera Toscaniho, autora plagátov na ktorých sa kňaz bozkáva s mníškou. Tento za ukrivdených považuje tých, ktorí teraz nevidia plagát na stranách milánskych domov a v Metru. Prečo to vraj niekomu vadí, keď kresťanstvo je symbolizované skrze ženy a nie mužov.

Nuž odpoveďou na tú poslednú otázku je predovšetkým to, že tu neišlo o "symbolizovanie" kresťanstva, ale o jeho zosmiešňovanie: Leonardo da Vincimu išlo o vyjadrenie viery založenej na biblii, autorom neišlo ani o vieru ani o bibliu. Možno debatovať iba o tom, čo plagát uráža viac: kresťanskú vieru, dobrý vkus, alebo talianske, teda aj európske, kultúrne dedičstvo ktorého súčasťou da Vinci iste je. Niečo iné je samozrejme symbolizmus, ktorý chce sprostredkovať poslanie kresťanstva. Tam naozaj možno hovoriť o rôznych prístupoch, podľa toho kedy a pre koho je sprostredkované a je asi pravdou že v minulosti — to však neplatí iba o západnej, ale o každej tradičnej civilizácii — bol veľký rozdiel medzi spoločenskou funkciou a situáciou muža a ženy, daný nielen biologickou a psychologickou rozdielnosťou, ktorá platí dodnes, ale aj ekonomickou nutnosťou, ktorá je v modernej spoločnosti premostená technologickými vymoženosťami. Ibaže meniť prístup neznamená vymýšľať si alternatívy k tomu, čo v biblii a kresťanskej tradícii je podstatné: nikomu nevadí ak je Matka Božia napr. zobrazená ako černoška či aboriginka, alebo ak v spomínanom obraze apoštoli sedia (hoci dnes vieme, že sa vtedy pri stolovaní ležalo). Niečo iné ak sa má historický Ježiš "zobrazovať" ako žena, alebo ak sa z veľkonočnej večere robí svadba, o z vulgarizovaných špekuláciách o Ježišom vzťahu k Márii Magdaléne ani nehovoriac. Celkove však, feministické korekcie (často skresleniny) kresťanského svetonázoru a tradície je rozľahlejšia téma, ktorá sa už vymyká téme zosmiešňovania.

Reagovať na urážky, domnievam sa, by mali cirkevní predstavitelia iba v minimálnej miere, lebo to posmešky iba rozmnoží a dá im nezaslúženú publicitu. To tiež patrí k tomu, že sme v menšine a podľa toho sa treba aj zachovať. Týmto rozumiem to, čo som zdôraznil už v minulom čísle: prísne rozlišovať medzi *bránením fair play pravidiel* koexistencie rôznych náboženstiev a svetonázorov a *bránením svojich vlastných pozícií*. Jedno či ide o niečo, čo pociťujem ako kriv-

taste/?id=110005855).

Áno kresťanov sa v médiach ani inde nik nezastal, lebo urážať a posmievať sa z vecí, ktoré sú sväté kresťanom je dnes v Európe nielen beztrestné a často módne ale málokedy to úradom alebo médiám vôbec vadí. Napríklad *Jürgen von der Lippeho* televízny seriál

moci a dostala sa do rozporu so štátom, ktorý sa prísne držal *laïcité*, svetskosti. Ale, pokračuje pápež, porozumenie (*entente*) viedlo nakoniec, aj vďaka II. vatikánskeho koncilu, k tomu, že princípy svetskosti "ktorý dnes francúzsky ľud prijal za svoj" sa stal aj súčasťou sociálneho učenia Cirkve. Odľuka politickej a cirkevnej moci, ak je správne chápaná, odráža aj Ježišovu výzvu "dať cisárovi čo je cisárovo a Bohu čo je Božie". Medzi francúzskymi katolíckymi intelektuálmi minulého storočia, ktorí mali zásluhu na vytvorení súčasnej európskej identity vyzdvihol obzvlášť *Roberta Schumana*, architekta európskej jednoty, ktorý je navrhnutý na svätorečenie. Pápež sa ale netají sklamaním, že európski parlamentári úmyselne vynechali odkaz na kresťanské dedičstvo v európskej ústave a vyzval biskupov aby sa pravidelne zúčastňovali debát na dôležité spoločenské témy.

Adoptované embryá

Katolícka cirkev v Španielsku často kritizovala praktiky, ktoré pri umelom oplodňovaní produkovali nadbytok embryí. Podľa zákona z minulej jesene je totiž v Španielsku dovolené prevádzkať na nich vedecké pokusy za účelom hľadania nových spôsobov liečenia. Niektoré katolícke páry chcú teraz "adoptovať" tieto embryá, ktoré by zväčša ostali zmrazené v laboratóriách. Podnet k tomu dala úspešná implantácia takéhoto embrya do maternice jednej 41 ročnej Barcelončanky, ktorá je už vo štvrtom mesiaci tehotenstva s budúcim synčekom a je veľmi šťastná. Implantácia vraj stála EUR 2000, samotné embryo však bolo "darované" nemocnicou. Dva talianske páry, teda manželky, zo *Spoločnosti Jána XXIII* sa ešte tento mesiac podrobia v tej istej barcelonskej nemocnici podobnej procedúre. Odhaduje sa že v 155 španielskych nemocniciach kde liečia neplodnosť je teraz takto zmrazených asi 30 tisíc "nadbytočných" embryí.

The Tablet, 6.5.2005

71% veriacich v Európe

Na otázku "Veríte v Boha?", v prieskume verejnej mienky, ktorý orga-

nizoval časopis *Readers Digest* v 14 európskych krajinách vraj kladne odpovedalo 71% (Poľsko 97%, Rusko 87%, Rakúsko 84%, Španielsko 80% atď až po Česko 37%). Iba 51% vraj verí v posmrtný život a 43% si myslí, že náboženstvo je potrebné pre odlišenie dobra a zla. Slovensko medzi skúmanými krajinami podľa všetkého nebolo.

Psychológovia o viere

Mesačník *Psychologie Heute* venuje hlavnú tému svojho marcového čísla náboženstvu. Pod hlavičkou *Glaube und Gesundheit: Warum Hoffnung heilen kann* (Viera a zdravie: prečo môže nádej liečiť) má tu tri obsiahle články a úvodník *Credo consolans* (Verím, lebo ma to utešuje), z ktorého vyberám:

Jedna veľmi stará otázka sa zasa vynára v modernej medicíne: Môže viera liečiť? Postavené ako vedecká otázka: Možno účinnosť náboženských rituálov a presvedčení merať podobne ako u iných liekov?

Skúmanie duchovných liečivých síl je opäť témou lekárov a psychológov. Vášnivo sa debatuje o tom, či ide o viac ako iba o niečo čo je v podstate neoveriteľné. Európski vedci sú prekvapení ako otvorene a pragmaticky sa ich americkí kolegovia zaoberajú vplyvom duchovných faktorov v medicíne a ako ich vo svojich prácach zohľadňujú.

Jestvuje už celá rada štúdií o vplyve modlitby na vyzdravenie, pričom sa rozlišuje medzi tým, či sa za pacienta modlí niekto iný alebo on sám. Pritom sa vynárajú metodické problémy ako napríklad: Ako možno vedieť kto všetko, nepatriaci do "experimentálnej grupy", sa za chorého modlí? Čo sa stane ak sa modlí za ateistu?

Väčšina ľudí sa modlí za vlastné zdravie. Večer pred srdcovou operáciou tak činí 97% pacientov, ako to ukázala jedna štúdia v USA. ... Je tento záujem o nábožernský faktor v medicíne iba ďalší doklad o postupnom vzdalovaní sa pobožných Spojených štátov od osvietenскеj Európy?

Martin Seligman, zakladateľ *Pozitívnej psychológie* vidí "liečivú silu" modlitby v tomto: Pri modlení sa človek sústreďuje na veci v živote,

du, alebo iba ako bolestnú urážku, neslobodno sa nechať uniesť iracionálnou reakciou lebo to je presne to, čo urážateľ chcel často vyprovokovať. Ak niekto urazí to čo mne je sväté, správna reakcia nie je ani bolestínsky sa stiahnuť do seba, ani odplácať sa tým, že sa budem dotýkať toho čo je urážateľovi sväté. Namiesto toho treba vecne presvedčať nezúčastnených, že sa tu porušili pravidlá *fair play* ktorou sa má riadiť tolerantná a civilizovaná koexistencia rôznych svetonázorových orientácií. Lebo predsa len ľahšie ubránim potrebu dodržiavať pravidlá slušnosti a rešpektovania toho čo je sväté u druhého, ako svoje vlastné svetonázorové či náboženské stanovisko, ktorému v post-kresťanskej Európe aj tak málokto už rozumie. Lebo každý má veci, ktoré sú mu "sväté", aj keď niekto ich má viac a niekto menej.

Pravda, skutočnosť je tá, že kresťanov v Európe neurážajú moslimi, ktorí sami majú veľa vecí pre nich svätých (a k mnohým sa hlásia i kresťania aj keď nie vždy rovnako nekompromisne), ale okrem obyčajných chrapúnov aj vplyvný sekularisti, pravda už na "vyššej úrovni". Títo však svoje vlastné nedotknuteľné témy a názory nechcú nazývať svätými, hoci ich majú tiež dosť (každý kto tu žije, vie, akých tém sa nemá dotýkať a ak, tak iba podľa *politically correct* predlohy). Na druhej strane však radi znevažujú a vysmieávajú hodnoty a symboly, ktoré donedávna boli v Európe, vlastne v každej civilizovanej spoločnosti, univerzálne. Napríklad úcta k predošlým generáciám, vrátane rodičovskej úcty. Aj čo sa týka svetonázoru, na ktorom nová generácia v zdravej spoločnosti stavia, ktorý rozširuje a modernizuje a nie búra a zatracuje.

Toto ma napadlo keď sme nedávno sledovali televízne debaty mladých vzdelaných Turkýň o tom, či nosiť alebo nenosiť *Kopftuch* (šatku). Išlo im o to, ktorá lepšie interpretuje korán; ani jedna ani druhá strana nezatracovala islam, alebo svojich, podľa všetkého menej vzdelaných, rodičov, ktorí vyznávali "staromódnejšiu" verziu islamu. Na inom programe šestnásťročná Nemka, ktorá referovala o svojom výmennom študijnom pobyte v USA — nejaké menšie mesto v Oklahome — sa čudovala, že jej tamojší spolužiaci verili v Boha a nechápali, že ona verí na revolúciu, lebo tam mladí iba preberajú názory rodičov. Mala však vraj šťastie, lebo sa dostala do rodiny ktorá nechodila do kostola. Obávam sa, že oba tieto príklady sú typické pre dnešné Nemecko.

V socialistickom Československu rokov päťdesiatych predstavovala pre mňa Praha, kam som sa ako sedemnášročný dostal na univerzitu, vysnený západ (pravda nie v politickom slova zmysle), ktorý sme poznali iba z viedenského rádia. Bol som preto zarazený, keď v jednej debate mi kolega povedal "jseš tak blbej jako můj táta". Nechápal som, ako môže mať niekto vlastného otca za model blbosti. Veď kto sa posmieva z vlastného otca je chorý, duševne porušený. Vtedy to znamenalo všeličo pre moje snahy pochopiť českú dušu, dnes ale viem, že to platí už o celej západnej Európe. Spoločnosť, ktorá sa hanbí či dokonca posmieva z vlastnej tradície, z vlastných otcov, ktorá sa hanbí čo len priznať k svojim kresťanským koreňom, je duševne porušená. Nuž veru, nielen stará, ale aj chorá je táto naša Európa post-kresťanských cynikov. Kto si toto uvedomí, ľahšie sa pri posmeškoch a urážkach dokáže zachovať tak ako zakladateľ kresťanstva a odpustiť sarkastickým posmeškárom — sekularistom či obyčajným chrapúnom — lebo nevedia čo vravia. Nevedia, že si pília konár na ktorom sedia, kulturné dedičstvo z ktorého vyšli, jedinou platformu z ktorej možno vierohodne vychádzať pri dialogu s pribúdajúcimi moslimskými prístahovalcami.

Liturgické variácie

Z príležitosti *Roku Eucharistie* (október 2004–október 2005) začal britský katolícky týždenník *The Tablet* uverejňovať seriál venovaný tejto téme. Autorom prvého príspevku (12.2.2005) s titulom "Množstvo významov" je historik *Eamon Duffy*. Začína poznatkom, že ak kedysi existoval bohatý repertoár para-liturgických rituálov, pobožností a sviatostí, skrze ktoré katolíci prežívali kľúčové udalosti vo svojom živote, dnes prakticky jediným ohniskom zbožnosti ostala omša. Výsledkom je často monotónnosť, ktorú

Kto sa zosobáš s Duchom času, čoskoro zistí, že zostal vdovcom. (W.R. Inge)

možno počuť z hlasu aj ináč svedomitých kňazov, keď odriekavajú spopularizované formule modlitieb, ktoré sa stali súčasťou modernej omše.

Nakoniec aj sám pápež má isté výhrady voči modernej omši. Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, vydaná vlni na Zelený štvrtok, hovorí mimo iné o “niektorých ekumenických praktikách, ktoré napriek dobromyseľným úmyslom a v protiklade s disciplínou, ktorou Cirkev vyjadruje svoju vieru, opúšťajú eucharistickú prax”. Encyklika chce preto “účinne prispieť k rozptýleniu doktrínálnych nejasností a neprijateľných praktík”. Na inom mieste sv. Otec zasa hovorí o rituálnych a sviatostných nepravideľnostiach. “Je potrebné vyjadriť žiaľ nad tým, že najmä počnúc rokmi pokoncilovej liturgickej reformy, pre zle pochopený zmysel kreativity a prispôsobenia nechýbali vybočenia, ktoré mnohým spôsobili utrpenie.”

Duffy poznamenáva, že v Encyklike je spomínaný Tridentský koncil (v Trente; Tridentum je latinský názov talianskeho mesta Trent) častejšie ako II. Vatikánsky. Pripomeňme, že ako dôsledok Tridentského koncilu bol roku 1570 pápežom Piom V ustanovený tzv. *tridentský misál* a odtiaľ sa odvodzuje aj termín tridentská omša — latinská omša s presne predpísaným rituálom, ktorá platila univerzálne v katolíckej cirkvi, ako sme ju my starší poznali až do II. Vatikánskeho koncilu (1962-1965). Historik Duffy vysvetľuje rôzne liturgické verzie a variácie, ako sa vyvíjali od raného kresťanstva, až ostali jednotne “zmrazené” po Tridentskom concile. “Prechod od odpovedania postojačky ku kľačaniu v posvätnom tichu bol nabitý významom. Úcta a bázeň v prítomnosti Nadprirodzeného sa stávali obrazotvorne silnejšími ako rutinná účasť na spoločnom akte. ... Rituálna štruktúra, ktorá je výsledkom Tridentu je niekedy kritizovaná ako “neúčasť”, v skutočnosti to ale bolo mocné ohnisko Duchovného, impozantný nositeľ a škola pre generácie kresťanskej zbožnosti. Samotná jeho reglementárnosť ... bola hlboko zmysluplná pre tých, ktorí sa jej chceli zúčastniť”. Duffy pripomína prechodné štádium začiatkom minulého storočia, keď boli zavádzané dvojjazyčné misály v snahe predsa len zapojiť veriacich do liturgie, a tiež to, že “väčšina tých, ktorí pracovali v liturgickom hnutí sa videli iba ako odomykatelia starodávnych liturgických pokladníc, ich očakávania zmien boli skromné, málokto predvídal či dúfali veriť na rozhodnutie Otcov Vatikánu II aby celá liturgia bola prevedená do ľudových jazykov.”

Samozrejme dodáva, že dnes, štyridsať rokov neskôr, “toto rozhodnutie sa javí ako nevyhnutné, potrebné a správne aj keď za to bolo treba zaplatiť strašnú cenu. Preklady boli často povrchné, bola obetovaná teologická výstižnosť a rovnováha latinu bez toho aby sa získala jasnosť a zrozumiteľnosť do angličtiny preloženej verzie. ... Samozrejme, išlo tu o viac ako iba o zlý vkus. Čokoľvek možno povedať na estetickú tému, skoro sa stalo jasné, že zmenená liturgická forma môže viesť k zmeneným prístupom k viere.” Duffy pokračuje líčením mnohých banálností, ktoré by boli nemysliteľné v starej liturgii, postrehy s ktorými bude súhlasiť väčšina tých, ktorí ešte zažili tridentскую omšu. (Hoci ja osobne som v Austrálii a USA zažil viac liturgických “zlepšovákov na vlastnú päť” ako v Nemecku a samozrejme na Slovensku). Duffy končí konštatovaním, že *Ecclesia de Eucharistia* je výrazom obáv Vatikánu, že príliš zmenený dôraz v liturgii sv. omše nutne vedie k zmenenému dôrazu vo viere. Kto pozná poloprázdné napr. nemecké kostoly musí mať pochopenie pre takéto obavy. Pravda, oveľa viac liturgického (i svetonázorového) optimizmu skytá katolíckovi pohľad na rozmach kresťanstva v krajinách tretieho sveta.

Predsa si tu však ešte dovoľím jeden povzdych, nakoniec aj v Encyklike ich je dosť, hoci z inej perspektívy. Mne tu ide o perspektívu európsku — staroeurópsku ak to tak znie výstižnejšie — ktorú si sv. Otec, samozrejme, nemôže

za ktoré možno byť vďačný — a to už samo o sebe je uzdravujúce. *Eugen Drewerman* (nemecký katolícky kňaz a kazateľ-rebelant, pozn. GV) nevidí v tomto účinok nejakej špecificky kresťanskej viery, ale skonkretizovanie “fundamentálnej dôvery zoči-voči fundamentálnej úzkosti”.

Niet pochyb, že v základoch spoločnosti pulzuje silný náboženský prúd. ... Presvedčenie, že svet sa bude vzrastom vzdelanosti a blahobytu stále viac sekularizovať je silne otrávené. Aj pre fakt, ktorý Európania ešte nechápu, že USA, priekopník technologickej moderny, je súčasne v nepredvídanej miere aj náboženskou krajinou.

“Koniec histórie”, ktorý predpovedal *Francis Fukuyama* — teda konečné víťazstvo osvietenej, liberálnej a sekulárnej demokracie — sa ukázal ako klamná diagnóza. Každopádne sa zdá, že prešiel čas blahosklonného ignorantsva: náboženstvo je niečo pre chudobných a starých, pre deti a fanatikov. Sekulárny Západ sa musí vysporiadať s existenciou rôznych duchovných foriem a potrieb.

Filozof *Miguel de Unamuno* vravel, že ateisti mali tie najlepšie argumenty. Ale je neodškriepiteľné aj to, že pre niektorých ľudí “funguje” ich viera “*Credo consolans*, verím lebo ma to utešuje.”

Toľko úvodník. Posledný odstavec je nielen zbytočný (história pozná aspoň toľko filozofov, ktorí s Unamunom nesúhlasia ako tých ktorí s ním súhlasia) ale je aj tým čo Angličan nazve *condescending* (povyšenecký). Ak pán psychológ nie je schopný vidieť kognitívnu, racionálnu, zložku viery (pozri aj nasledujúci článok) to mu ešte nedáva právo povyšovať sa na tých, ktorí ju vidia. Nechal som ho však tu, aj keď pokazil dojem z úprimných slov predchádzajúcich ostavcov.

Neistá katolícka budúcnosť?

John Haldane, profesor filozofie na University of St. Andrews, píše:

Svätý Augustín napísal vo svojich *Vyznaniach*, že Boh si nás spravil pre seba a že naše srdce je nespokojné pokiaľ ho nenájde. Ak to je pravda — a katolíck ťažko o tom

môže pochybovať — potom treba prijať, že jestvuje aj *kognitívna* (rozumová) ako aj *citová* cesta k Bohu, a spôsob ako ho poznať.

Musíme byť teda otvorení myšlienke, že oboje, aj rozum, aj zážitok môžu viesť k viere. Celkom donedávna toto vedomie udržovali práce katolíckych mystikov, umelcov, filozofov a teológov. (Dnes) sa však zdá, že tí čo sa zaoberajú katolíckou kultúrnou tradíciou a jej skúmaním, viac sa zaujímajú o etické, sociálne a politické otázky. Toto sú samozrejme dôležité témy, ale mne sa zdá, že katolícke príspevky sú tu skôr ozvenou tém prijateľných pre sekulárny svet s ktorými je aj tak dobre oboznámený.

Tak ako existuje v nás pocit neistoty pokiaľ ide o budúcnosť inštitucionálnej cirkve tak sa mi zdá, že ľudia očakávajú obnovu katolíckej apologetiky a kultúrnej tvorivosti. V oboch prípadoch je nálada očakávaní sprevádzaná optimizmom. Ani v jednom z nich nie je poznačená zúfalstvom, azda s výnimkou zatrpklých tradicionalistov a okrajových pokrokárov. Z pohľadu katolíckeho chápania Prozreteľnosti je toto pravdepodobne dobrý postoj, keďže správna reakcia na pochybnosti o súčasnom stave nie je ľudský optimizmus, ale náboženská viera. To je ten duch na ktorý verní čakajú a modlia sa v ťažkých časoch za úľavu.

The Tablet 5.2.2005

dobromyseľne (často aj nie) lovia ľudí, ktorých klasické cirkvi — nie iba katolícka — stratili, či nevedia získať, lebo si esteticky, hlavne ale duchovne, zbanalizovali svoje bohoslužby a pobožnosti. Hovorím zdanlivo, lebo týmto sektám, ktoré sa množia ako huby po daždi, chýba solídny racionálny základ ich kresťanského svetonázoru. Kedysi práve v katolíckej cirkvi bola táto jednota *racionálneho* (zdôvodnenia viery) a *mystického* (prežívania viery) zárukou jej životaschopnosti. Dnes už ten kto chce premýšľať nemusí hľadať svetonázorový súlad so súčasným stavom vedy mimo cirkvi. Kto však túži v Európe 21. storočia po náboženskom zážitku, aký kedysi sprostredkovala liturgia katolíckej omše, je v silnom pokušení hľadať ho mimo cirkve v rôznych netradičných kresťanských spoločenstvách, ktoré poznajú iba citovú, nie však rozumovú stránku viery. Na túto aj hrajú ich "misionári", využívajúc dodnes nie veľmi dobre preskúmanú — ani psychológmi ani neurológmi — pseudo-mystickú stránku ľudského psyché so zmyslom pre taje duchovna. To som sa však dotkol vážnej, aj keď trochu smutnej, témy, ku ktorej sa vrátíme inokedy.

dovoliť keď hovorí *ex cathedra*. Inými slovami, moja liturgická nostalgia sa nevzťahuje na katolícku vieru ako takú, ale iba na jej tradičnou európskou kultúrou vyjadrenú formu. A tu na Západe nielen liturgický vkus sa zmenil, zbanalizoval, ale aj mnohé iné veci, napríklad hudba. Kedysi jediná prijateľná hudba bolo to, čo sa dnes nazýva klasická. Dnes tomu tak nie je, ale pre tých, ktorí si zachovali túto hudobnú náročnosť jestvujú klasické koncerty, CD-čka či rádiostanice, kde sa táto hudba pestuje a estetický jemnocit, ktorý s ňou súvisí, odovzdáva novým generáciám, aj keď nie tak univerzálne ako kedysi, aj keď iba malé percento mladých má pre to zmysel.

Prečo nám, Európanom, nemohla ostať voľba medzi všelijakými možnými (často i nemožnými) liturgickými formami jedna, ktorá je nemeniteľná, aj keď už nie univerzálna, tridentická omša, ktorá liturgicky vyjadruje naše "dedičstvo otcov"? Prečo, po tom keď z pochopiteľných dôvodov bola zrušená univerzálnosť tridentkej omše nemohla v *západných zemiach* ostať tridentická omša ako jedna alternatíva povedľa novej omše v rôznych jazykoch? (Pravda, nová omša v prevážne latinskom jazyku, ako je napr. slúžená v bratislavskej "trojičke" v nedeľu o deviatej, nie je to isté ako tridentická omša!). Áno, aj pre radového Európana je nová omša zrozumiteľnejšia ako tridentická. Ibaže tí "radoví" už aj tak prestali chodiť do kostola a tí čo ostali tým je niekedy bližšia myšlienka *Gerharda Tersteegen*a, nemeckého protestantského mystika 18. storočia, ktorý povedal *Ein begriffener Gott ist kein Gott* (Pochopený Boh, nie je žiaden Boh). Neplatí to nakoniec i v liturgickom slova zmysle?

Samozrejme, dnes už návrat do liturgickej minulosti nie je možný, ani len na úrovni voliteľnosti, ani len na Západe, lebo liturgická aj kultúrna kontinuita bola už raz navždy prerušená. Je to obeť, ktorú "starí" európski katolíci (a v umeleckom slova zmysle aj iní) podľa všetkého museli priniesť na oltár kresťanstva s jeho celosvetovým, nadkultúrnym poslaním. Domnievam sa však, že sa treba zamyslieť, či sa "s (liturgickou) vodou nevylialo aj bábätko, (nábožnosti), ktoré sa v nej kúpalo".

Uvediem príklad. V časoch keď hlavným dopravným prostredkom boli koňe, ľudia boli fyzicky zdatnejší ako dnes. Ak toto konštatujem, nechcem tým samozrejme agitovať za zrušenie moderných dopravných prostriedkov, za návrat ku koňom! Také konštatovanie iba znamená, že treba nájsť iné formy, ktoré nahradia to, čo autami a vlakmi spohodlnej generácii chýba. V tomto príklade je odpoveďou samozrejme šport, *fitness* centrá atď.

V našom prípade odpoveď tak jednoduchá bohužiaľ nie je a ani sa ju tu neodvážim navrhovať. Zdanlivo ju nachádzajú rôzne evangelikálske, charizmatické, pentecostalské (turíčne) či i celkom sektárske spoločenstvá, ktoré

Kolínske listy (predtým Kolínsky občasník) vám budú zasielané vo forme PDF na vašu e-mail adresu, ak sa prihlásite na gvirsik@t-online.de. [Tlačené verzie sú k dispozícii iba výnimočne (starším?) záujemcom, ktorí

nemajú prístup k internetu.] Môžete si ich tiež stiahnuť z <http://www.gvirsik.privat.t-online.de/> kde sú aj iné moje články a úvahy v angličtine a slovenčine.

George Virsik